

Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi

Zeitschrift für Forschungen zur deutschen Sprache und Kultur
The Journal of German Language and Culture Research

Cilt 5 Sayı 2 Aralık 2023/ Volume 5 Issue 2 December 2023

Geliş Tarihi: 13.09.2023- Kabul Tarihi: 03.12.2023 /Submitted: 13.09.2023- Accepted: 03.12.2023

Doi: 10.55143/alkad.1359586

Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Yükseköğretim Kurumlarında Almanca Programları ve Almanca Öğretimi

German Programmes and German Teaching in Higher Education Institutions from Ottoman to Republican Period

Fırat ERİKLİ*

Öz

Dil öğretimi ekseninde bakıldığında Batı dilleri özelinde Almanca öğretiminin Fransızca ve İngilizceye nazaran daha yakın bir geçmişe sahip olduğu görülür. Ancak askeri eğitim alanında yaşanan değişimler Almancanın dolaylı yoldan saygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Almanya'dan gelen uzmanlar görevlendirildikleri kurumlarda Almanya ve Almancayı ön plana çıkarmışlardır. Kimi uzmanlar okullardaki eğitim sisteminden ders kitaplarının değiştirilmesine kadar etkin rol oynamıştır. Okulların, mezunlarını eğitim için Almanya'ya gönderilmeleri Almancanın Osmanlı Toprakları üzerindeki etkisini daha da arttırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte reformların öncelikle sosyo-ekonomik alanlarda uygulanması bu dönemde eğitimin durağanlaşmasına neden olsa da Yükseköğretimde de belirleyici adımlar atmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti'ni Avrupa'dakilerle yarışacak eğitim kurumları oluşturmak için girişimde bulunmuştur. Yurt dışından uzmanlar davet ederek eğitim alanında görüş ve raporlar istemiştir. Neticede Darülfünun 1 Ağustos 1933'ten itibaren İstanbul Üniversitesi olarak eğitim vermeye başlamıştır. Bu dönemden itibaren Hitler yönetimindeki Almanya'yı terk etmek zorunda kalan öğretim elemanlarının Türkiye'ye geliş süreçleri başlamıştır. Alman öğretim üyelerinin ülkeye gelmesiyle Almancaya duyulan ihtiyaç da artmıştır. Alman öğretim elemanlarının sayısının giderek artması öğrencilerin Almancayı yabancı dil olarak seçmesini de hızlandırmış ve Almanca öğretmeni ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Üniversiteler bünyesinde görev yapan Alman akademisyenler Almanca bölümlerinin kurulmasına da öncülük etmiş ve kürsüler kurmuşlardır. Bu bölümlerden bazıları günümüze kadar varlığını korumuş birçok farklı üniversitede benzer programlar açılmıştır.

Anahtar sözcükler: Almanca, Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti, Üniversite

* Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı. e-posta: firaterikli@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6807-8822

Abstract

In terms of language teaching, it is seen that the teaching of German has a more recent history than that of French and English. However, the changes in the field of military education caused German to gain prestige indirectly. Experts from Germany brought Germany and German to the forefront in the institutions where they were assigned. Some experts played an active role from the education system in schools to the changes in textbooks. The fact that the graduates of the schools were sent to Germany for education further increased the influence of German on the Ottoman lands. With the establishment of the Republic of Turkey, the implementation of reforms primarily in socio-economic fields caused education to stagnate in this period. The Republic of Turkey, which wanted to take decisive steps in higher education, attempted to create educational institutions that would compete with those in Europe. It invited experts from abroad and asked for opinions and reports in the field of education. As a result, Darülfünun started to provide education as Istanbul University as of 1 August 1933. From this period onwards, lecturers who had to leave Germany under Hitler's rule began to come to Turkey. With the arrival of German lecturers in Turkey, the need for German also increased. The increasing number of German lecturers accelerated students' choice of German as a foreign language and brought about the need for German teachers. German academics working in universities also pioneered the establishment of German language departments and established chairs. Some of these departments have survived until today and similar programmes have been opened for education in many different universities.

Keywords: German, Ottoman, Turkish Republic, University

Giriş

Dil öğretimi ekseninde bakıldığında Batı dilleri özelinde Almanca öğretimi Fransızca ve İngilizceye nazaran daha yakın bir geçmişe sahiptir. Zira Fransızcanın Osmanlı eğitim sistemine dahil olması 18. yy'ın son çeyreğinde açılan *Mühendishane-i Bahr-i Hümayun*'da Arapça ve Farsçanın yanında Fransızcanın da zorunlu dil dersi olarak okutulmasıyla başlamıştır (Özkan, 2017). Bu derslere daha sonra İngilizce de eklenmiştir. Almanca ise Rusça ile birlikte yabancı dil öğretmeni yetiştirmek üzere 1864'te kurulan *Lisan Mektebi*'nde ancak 1892 yılında Sultan II. Abdülhamit'in emriyle okutulmaya başlanmıştır. O döneme kadar Fransızca başta olmak üzere Rumence ve Bulgarca da bu okulda öğretilen diller arasındaydı (Genç, 2003, s. 20).

Daha yakından bakmak gerekirse, Fransızcanın eğitim dili olarak yükseköğretimde kullanılması Osmanlı'daki son dönem modernleşme hareketine ivme kazandıran II. Mahmut dönemine rastlamaktadır. 1827 de modern tıp eğitimi vermek için kurulan Tıbbiye-i Şahane (o dönemdeki adıyla Tıphane-i Amire ve Cerrahane-i Amire) bir batı dilinin eğitim dili olması yönünde ilk adım olmuştur. Öyle ki bu okulda Fransız öğretim üyelerinin bulunması eğitimin Fransızca üzerinden devam etmesi gereğini doğurmuştur (Genç, 2003). Hatta Sultan II. Mahmut okulun açılışına bizzat katılarak bir konuşma yapmış ve bu duruma açıklık getirmiştir.

[...] Bunda Fransızca olarak fenn-i tıbbi tahsil edeceksiniz. [...] Avrupalılar ise bu fenni kütüb-i Arabiyeden lisânlarına naklettikten sonra yüz seneden ziyadedir bunda tefennün ve terakki ile uğraşmakta olduklarından, zâvâbit ve kavâid-i tahsiliyesini teshîl eylemişler ve muahharen biraz şeyler dahi bulup kendi kitaplarına ilave eylemişlerdir. [...] Sizlere Fransızca okutmaktan benim muradım Fransızca lisanı tahsil ettirmek değildir. Ancak fenn-i tıbbi öğretip refte refte kendi lisanımıza almaktır. Ve andan sonra memalik-i mahrûse -i şahanemin her bir tarafına Türkçe olmak üzere neşreylemektir. (Dr. Bernhard'a işaret buyurmuşlar) Bu adamı sizin için mahsus celbettim. Kendisi gayet müstaid bir adamdır. Avrupa'nın birinci derecedeki hükemasındandır. İşte bu adamdan ve sâir hocalarınızdan ilm-i tıbbi tahsile çalışın ve tedricen Türkçeye alıp lisânımız üzere tedâvülüne sa'y eyleyin. [...] (Tahsin, 1991, s. 10-11)

Yabancı dil eğitimi veren kurumlardan biri de yine askeri okullardan olan *Mühendishâne-i Bahrî-i Hümayun* ve *Mühendishâne-i Berrî-i Hümayun*'dur. Bu okullarda alanda yaşanan teknolojik ve akademik gelişimler takip edilmiş ve müfredatta yer alan yabancı dillerde buna paralel değişiklikler yapılmıştır. Öyle

ki Fransızcanın zorunlu yabancı diller arasında okutulmaya başlandığı Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyun'da İngilizlerin denizcilik alanında yaşadığı gelişmeler gözlenmiş ve 1838'den sonra daha önce zorunlu ders olan Fransızca seçmeli ders kategorisine kaydırılmış ve İngilizce zorunlu yabancı dil konumuna getirilmiştir (Pehlivan, 2019). Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun'da da benzer bir durum yaşanmış ve alanda Almanların gelişme sağladığı tespit edilip yabancı dil olarak Almanca kullanılmaya başlanmıştır.

Alman Nüfuzunun Artması ile Osmanlı'da Almanca ve Almanca Eğitimi

Askeri eğitim alanında yaşanan değişimler Almancanın dolaylı yoldan saygınlık kazanmasına sebep olmuştur. Sultan II. Mahmut'un askeri alandaki ıslahatları Almanlar üzerinden gerçekleştirmesi (Şahin, 2005) sonucunda Almanca Osmanlı toprakları üzerinde nüfuz bakımından gelişmeye başlamıştır.

Almanya'dan gelen uzmanlar görevlendirildikleri alanlarda Almanya ve Almanca'yı ön plana çıkarmışlardır. Özellikle 1883 yılında Osmanlı'ya gelen Colmar von der Goltz askeri okulların ve Türk Harp Okulu'nun modernize edilmesi için uğraş vermiş eğitim sisteminden ders kitaplarının değiştirilmesine kadar etkin rol almıştır. Goltz Paşa kitapları yeniden yazdırıp bastırılmış ve birçok mezunun kendilerini geliştirmeleri amacıyla Almanya'ya gönderilmesini sağlamıştır. Askeri okullarda revize edilen eğitim programlarına yabancı dil olarak Almanca'yı ekletmiştir (Genç, 2003).

Mezunların eğitim için Almanya'ya gönderilmeleri Almancanın Osmanlı Toprakları üzerindeki etkisini daha da arttırmıştır. Bir dönem Osmanlı topraklarında görev almış ve gördüklerine hatıralarında değinmiş olan Robert Rieder de bu konuya kayıtsız kalmamıştır. 1898 yılında askeri tıp eğitimi alanında düzenlemeler yapmak ve askeri bir hastane kurmak üzere İstanbul'da bulunan Rieder o dönemde okullarda ağırlıklı olarak Fransızcanın öğretildiğini ancak eğitim amacıyla yurt dışına (Almanya'ya) gönderilen birçok Türk mezunun bu durumu değiştirdiğini vurgulamıştır (Genç, 2003).

Goltz Paşa döneminde muavini Mehmet Tahir Bey tarafından Macar Osman Paşa ve Veli Bolland (Bulend) gibi kişilerden bir öğretim kadrosu da oluşturulmuştur. Bunlardan Veli Bolland bir Almanca ders kitabı da yazmıştır.

Almanca Kıraat Kitabı adındaki ders kitabı içerik açısından incelendiğinde günümüz dil eğitimi kitaplarından oldukça farklı olduğu görülür. Genel hatlarıyla bakıldığında bir metin inceleme kitabı izlenimi yaratmaktadır. İki bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde sırasıyla¹ *Fabeln, Kleine Geschichten, Beschreibungen*; İkinci bölümde² *Lesestücke in Gesprächsform, Lesestücke aus der Naturgeschichte, Lesestücke aus der Länder- und Völkerkunde* ve *Gedichte* başlıkları yer almaktadır. Kitabın sonunda da geniş hacimli bir sözlükçe eklenmiştir.

Döneminde Jön Türkler de Almanya'ya hayranlık duymuştur. Basit bir sempati olarak nitelendirilemeyecek olan bu ilgi kendini *İttihat ve Terakkî*'nin yayın organı sayılan *Osmanlı Gazetesi*'nin 1 Ocak 1900 yılında Almanca nüsha çıkarmasına kadar uzanmıştır (Genç, 2003).

Almanya'yla 1. Dünya Savaşı öncesinde gelişmeye yüz tutmuş ilişkiler ekonomi, askerlik ve eğitim alanında devam ederken İstanbul'da bir *Alman Üniversitesi* için çalışmalar yapılmıştır. Savaşın başlamasından hemen sonra Enver Paşa'nın girişimleriyle itibar edilen Alman eğitiminden yararlanmak üzere Alman Dışişleri Bakanlığı tarafından Prof. Dr. Franz Schmidt *Alman Eğitim Enstitüsünü* kurmak üzere Türkiye'ye gönderilmiştir (Dölen, 2008).

Osmanlı'da Maarif Nazırı Şükrü Bey'in danışmanı olarak da görev yapan Schmidt eğitim sistemiyle yakından ilgilenmiş ve Fransızcanın eğitimdeki etkisini kırmak amacıyla Almanca eğitimini güçlendirmeye çalışmıştır. Schmidt eksikliğini gördüğü için orta dereceli okullarda Almanca eğitimini başlatmış ve çok

¹ Fabllar, Kısa Hikâyeler, Tasvirler

² Okuma Parçaları (Diyalog), Okuma Parçaları (Doğa tarihi), Okuma Parçaları (Ülke ve Toplum bilgisi), Şiirler.

geçmeden aynı ivme yüksek dereceli okullarda da hayata geçirilmiştir. Almanca eğitimi 1917 itibariyle 55 Sultaniden 35'inde uygulanır olmuştur. Ayrıca Darülfünunun Elsine Şubesi 5 yıl olarak düzenlenip bu yolla hem Darülfünun öğrencilerine yabancı dil öğretmek amacını takip etmiş hem de başarılı öğrencileri Almanca öğretmeni olarak yetiştirmeyi amaçlamıştır (Genç, 2003).

Ancak 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla alandaki yapılanma sekteye uğramış ve devamında Kurtuluş Savaşının yaşanması eğitimi doğal olarak durgunluğa ve gerilemeye itmiştir.

Cumhuriyet Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ülke önceliklerinin ilk etapta sosyo-ekonomik reformlara yönelmesi bu dönemde eğitimin durağanlaşmasına neden olmuştur. Ancak bunun temel sebebini ülke ihtiyacının belirlenmesindeki zaruriyet sırasına bağlamak da doğru değildir. Çünkü eğitim meselesinin yanlış planlanması büyük zararların da habercisidir bir ölçüde. Nitelikli eğitim kadrosu ihtiyacı ve beraberinde getirdiği eğitim maliyetlerin hatırı sayılır meblağlara ulaşmasındaki hızı bu gecikmedeki sebeplerin arasında sayılabilir. Ancak Cumhuriyet'in kurulmasının ardından hiçbir adım da atılmamış değildir. Savaş sonrasında kurulan iki yeni Cumhuriyet (Weimar Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti) diplomatik ilişkilere başlamış ve 3 Mart 1924'te *Türk-Alman Dostluk Anlaşması* imzalanmıştır (Genç, 2003; Sertpolat, 2015). Rudolf Nadolny'nin Türkiye'ye elçi olarak atanmasının ardından Alman Okulu yeniden öğretime açılmıştır.

Yükseköğretimde de belirleyici adımlar atmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti Avrupa'daki üniversitelerle yarışacak üniversiteler için girişimde bulunmak üzere yurt dışından uzmanlar davet etmiş ve raporlar istemiştir. *Darülfünunun islah ve tensik edilerek lazım olan dereceye yükseltilmesi* yönünde karar alan hükümet 1932 yılında İsviçre Hükümetiyle anlaşarak bir uzmanın gönderilmesini istemiştir. Bu bağlamda Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche üniversite reformu için Türkiye'ye gelmiştir (Arslan, 2010, s. 238) ve Darülfünun için ayrıntılı bir rapor hazırlamıştır. Bu rapor neticesinde 31 Temmuz 1933'e kadar devam eden Darülfünun 1 Ağustos 1933'ten itibaren İstanbul Üniversitesi olarak eğitim vermeye başlamıştır (Arslan, 2010).

1927 yılında Ankara'da da bir üniversite kurma çabası mevcuttu. Bu yılda bir Hukuk Fakültesinin kurulmasına karar verilmiş ve kendi alanlarında isim sahibi uzmanlaşmış akademisyenler Ankara'daki üniversiteye getirtilmiştir. Türkiye Millî Eğitim Bakanlığı gözetiminde bir heyet 1928 yılında Ankara'da birçok enstitü ve laboratuvar kurarak Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün gelişimini hazırlamış ve enstitü 30 Ekim 1930'da hizmete açılmıştır (Sertpolat, 2015, s. 30). Rektör olarak ise Almanya'nın Leipzig Üniversitesi'nden Prof. Friedrich Falke atanmıştır. (A.Ü. Ziraat Fak., 2023)

Bu dönemden itibaren Hitler Almanya'sından yılan ve Almanya'yı terk etmek zorunda kalan öğretim elemanlarının Türkiye'ye geli süreçleri başlamıştır. Malche'nin girişimleri sonucunda *Phillip Schwarz*'ın kurduğu bir derneğe bağlı bilim insanlarıyla irtibata geçilmiş ve bu dernek ile Türkiye Cumhuriyeti arasında bir anlaşma imzalanmıştır (Genç, 2003). Bu anlaşmaya bağlı olarak birçok Alman Profesör ülkeye gelmiş ve İstanbul Üniversite sinde göreve başlamıştır.

Alman öğretim üyelerinin ülkeye gelmesiyle Almancaya duyulan ihtiyaç da artmıştır. Bu nedenle yine Malche'nin önerisiyle İstanbul Üniversitesinde bir *Yabancı Diller Yüksekokulu* açılmıştır (Genç, 2003). İki yıl süreli bu yüksekokul 1938-1939 öğretim yılında öğrenci almaya başlamış, Almanca, İngilizce ve Fransızca olmak üzere her birime 20 öğrenci kaydı yapılmıştır. Öğrenciler ilk yılda yüksekokulda ikinci yılda ise o dilin konuşulduğu ülkede öğrenim görecekerdi (Çolak, 2022).

Alman öğretim elemanlarının sayısının giderek artması öğrencilerin Almancayı yabancı dil olarak seçmesini de hızlandırmaktaydı. Ve bu da Almanca öğretmeni ihtiyacını beraberinde getirmişti. Hem öğrenci artışları hem de yabancı dil öğretmeni ihtiyacı 1938 yılından itibaren *Ankara-Gazi ve İstanbul-Çapa*

Eğitim Enstitülerinde yabancı dil bölümlerinin açılmasına imkân sağlamıştır (Demircan, 1988). Bu süreç içinde Gazi Eğitim Enstitüsünde Almanca Bölümü 1947 yılında faaliyete alınmıştır (Çolak, 2022). 1935 yılında özel bir kanunla kurulan Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Alman Dili ve Edebiyatı ise 1936 yılında kurulmuştur. Bu bölümün (filoloji) öğrencileri mezun olurken alacakları bir öğretmenlik sertifikası ile öğretmenlik yapma yetkisine de sahip oluyorlardı (Çolak, 2022). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin talebi üzerine Alman hükümeti 1936-1937 yılları arasında Yüksek Ziraat Enstitüsüne 4, İstanbul Üniversitesine 8 Almanca öğretmeni göndermiştir (Genç, 2003).

Benzer şekilde Türkiye'den Almanya'ya gönderilen öğrenci sayıları da neredeyse devamlı bir çıkış ivmesi yakalamıştır. Genç'in (2003) tespitine göre yurt dışına gönderilen öğrencilerden Almanya'ya gidenlerin yüzdesi 1935-36 yılında %38.39, 1936-37 yılında %47.50, 1937-38 yılında %56.83, 1939-40 yılında %53.88 olarak gerçekleşmiş, hatta bu oran 1940-1942 yılları arasında %70'i aşmıştır.

Çeşitli yükseköğretim kurumlarında Almanca bölümlerinin açılmasının yanında bu öğretmenlerin materyal eksikliğini kapatmak ve yardımcı olanaklar sağlamak anlamında eğitim kitapları da oluşturulmuştur. Bu yönelimde 1933'ten sonra Türkiye'ye gelen *Heinz Rostock* ve *Prof. Julius Stern* "Deutsch für Türken"³ isimli ders kitabını kaleme almışlardır (Widmann, 1981).

Görüldüğü üzere 1933 Eğitim Reformu öncesinde ve bu reformla birlikte eğitim alanında sağlanmaya çalışılan gelişim çoğunlukla Alman öğretim elemanları üzerinden gerçekleşmiştir. Danışman düzeyinde görev yapan ve eğitim kurumları ilgili raporlar hazırlayan uzmanlar Almanya'dan veya Almanca konuşan ülkelerden sağlanmıştır. Bu da yeni eğitim kurumlarının oluşturulmasında veya yapılandırılmasında Alman profesörlerin ve öğretim elemanlarının tercih edilmesine yol açmıştır. Üniversitelerde ders veren profesörlerin henüz Türkçeye hâkim olmamaları öğrencilerin Almanca öğrenmeleri gereksinimi ortaya çıkarmış ve tıpkı İstanbul Üniversitesi örneğinde olduğu gibi Yabancı Dil Okulları kurulmuştur. Bu durum diğer eğitim kurumlarında da benzer şekilde devam etmiştir. Nitekim Yüksek Ziraat Enstitüsü bünyesinde Yabancı Diller Semineri adında bir dil öğretim merkezi bile kurulmuştur. 1971'de Erzurum'da, 1975'te Eskişehir'de açılan Yabancı Diller Yüksekokulları da buna örnektir (Çolak, 2022).

Üniversiteler bünyesinde görev yapan Alman akademisyenler Almanca bölümlerinin kurulmasına da öncülük etmiş ve kürsüler kurulması için uğraşmışlardır. Bunlardan ilki yine İstanbul Üniversitesi'nde kurulan Alman Filolojisi olmuştur. *Leo Spitzer* tarafından kurulmuştur bu bölümü 1935 yılında Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde kurulan Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü izlemiştir. Alman akademisyenlerin katkılarıyla kurulan bu bölümde *Karl Steuerwald*, *Cl. Möller*, *Heinz Kristinus* gibi isimler görev yapmıştır.

Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü ise 1947 yılında Almanca Bölümünü açmış ve Alman Dili Eğitimi alanında faaliyet göstermiştir.

Ancak şunu da belirtmek gerekir Eğitim Enstitülerinin öğretim süresi 1963 yılı öncesinde haftada 32 saat olmak üzere 2 yıl iken 1963 yılı sonrasında 3 yıla çıkarılmıştır. Benzer bir durum üniversiteler için de geçerlidir. 1980 öncesinde haftada 20-25 saat arasında ve 6 ay süren eğitim öğretim yılı yeni yasa ile haftada 26-30 saat olmak üzere 8 ay olarak belirlenmiş ve her dönem iki ara sınav yapılması zorunlu hale gelmiştir (Demircan, 1988).

1983-84 öğretim yılında ilk Çeviribilim (Mütercim-Tercümanlık) bölümleri Boğaziçi ve Hacettepe Üniversitesinde kurulmasına rağmen Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı 1992-93 eğitim öğretim yılında İstanbul Üniversitesine bağlı olarak açılmıştır.

Bu noktadan sonra farklı Üniversitelerin açılmasıyla Almanca bölümlerinin sayısı da giderek artmıştır. Sayısal olarak artmasının yanında farklı bölümlerin kurulmasına da zemin hazırlanmıştır. Günümüzde

³ Türkler için Almanca

Üniversitelerimizde yer alan bölümler *Alman Dili ve Edebiyatı*, *Alman Dili ve Eğitimi* ve *Almanca Mütercim Tercümanlık*⁴ bölümleridir. Bunun yanında üniversitelerimizde Almanca eğitim veren farklı bölümlere de rastlamak mümkündür.

Üniversitelere göre Almanca programlarının dağılımını belirginleştirmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır. Bu tablo⁵ son beş yıla (2018-2022) ait verileri içerir.

Tablo 1

Almanca Programlarının Dağılımı

Alman Dili ve Edebiyatı	Almanca Öğretmenliği	Almanca Mütercim ve Tercümanlık
Akdeniz Üniversitesi	-	-
-	Anadolu Üniversitesi	-
Ankara Üniversitesi	-	-
Atatürk Üniversitesi	Atatürk Üniversitesi	-
Aydın Adnan Menderes Ün.	-	-
-	Bursa Uludağ Üniversitesi	-
-	Çukurova Üniversitesi	-
-	Dicle Üniversitesi	-
-	Dokuz Eylül Üniversitesi	-
Ege Üniversitesi	-	Ege Üniversitesi
Fırat Üniversitesi	-	-
-	Gazi Üniversitesi	-
Hacettepe Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi
-	Hakkari Üniversitesi	-
İstanbul Üniversitesi	-	İstanbul Üniversitesi
-	İstanbul Ün-Cerrahpaşa	-
-	-	Karamanoğlu Mehmet Bey Ün.
Marmara Üniversitesi	Marmara Üniversitesi	Marmara Üniversitesi Mersin Üniversitesi
-	Muğla Sıtkı Koçman Ün.	-
-	Necmettin Erbakan Ün.	-
-	Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Ün.	-
-	19 Mayıs Üniversitesi	-
Sakarya Üniversitesi	-	Sakarya Üniversitesi
Selçuk Üniversitesi	-	-
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	-	-
Tekirdağ Namık Kemal Ün.	-	-
-	Trakya Üniversitesi	Trakya Üniversitesi

⁴ Bölüm isimleri 11.03.2020 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında alınan karar doğrultusunda yayımlanan 2020-2021 Eğitim-Öğretim Yılından İtibaren Uygulanacak Olan Lisans Bölüm / Program İsimleri listesine göre yazılmıştır.

⁵ Tablo, son beş yıla (2018-2022) ait Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'ndan elde edilen verilerle hazırlanmıştır (ÖSYM, 2022).

Tablodan da anlaşılacağı üzere ülke genelindeki 28 üniversitede toplam 37 Almanca programı⁶ lisans düzeyinde öğrenci kabul etmektedir. Bu programlardan 13 tanesi Alman Dili ve Edebiyatı programı, 16 tanesi Almanca Öğretmenliği programı ve 8 tanesi Almanca Mütercim ve Tercümanlık programıdır.

Üniversitelerimizde son beş yılda ikinci öğretime öğrenci kabul eden programların sayıları ise dördttür. Son beş yıla ait veriler ışığında akşam öğretimine öğrenci kabul etmeye devam eden programlar Sakarya Üniversitesi'nde Almanca Mütercim ve Tercümanlık programı ile Selçuk Üniversitesinde Alman Dili ve Edebiyatı programıdır. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı (İÖ) en son 2018 Yükseköğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu'nda yer almış ve sonraki yıllarda kılavuza dahil edilmemiştir. Benzer şekilde Sakarya Üniversitesi'nde Alman Dili ve Edebiyatı (İÖ) programı 2018, 2019 ve 2020 yıllarına ait kılavuzlarda yer almış ve sonrasında öğrenci alımını durdurmuştur.

Ülke genelinde sadece iki üniversitemiz tüm Almanca programlarını bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar Hacettepe Üniversitesi ve Marmara Üniversitesidir. En eski üniversitelerimizden olan İstanbul Üniversitesi de bu gruba kısmen dahil edilebilir, zira Alman Dili ve Edebiyatı ile Almanca Mütercim ve Tercümanlık bölümlerine sahip bu üniversitede Almanca Öğretmenliği programı 2018 de kurulan (ayrılan) İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi'nde öğrenci alımına devam etmektedir.

Dikkat çekici bir başka nokta ise bu programların tümünün devlet üniversiteleri bünyesinde faaliyet göstermesidir. Bahsi geçen bölümlerden hiçbiri vakıf üniversitelerinde yer almamaktadır.

Bütün üniversiteler, programlara kayıt yaptıran öğrencilerini yabancı dil eğitiminin gerçekleştiği bir yıllık hazırlık sınıfına tabi tutmaktadır. Bunun yanında dil odaklı olmayan ancak yabancı dilde (Almanca) eğitim veren bölümler de mevcuttur. Bu bölümlere ilişkin tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 2

Almanca Eğitim Veren Bölümler

Marmara Üniversitesi	Türk-Alman Üniversitesi	Yeditepe Üniversitesi
İşletme	Malzeme Bilimi ve Teknolojileri	Uluslararası İşletme Yönetimi
İşletme Enformatiği (2018, 2019)	Moleküler Biyoteknoloji	
Yönetim Bilişim Sistemleri (2020, 2021, 2022)	İktisat	
	İşletme	
	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	
	Bilgisayar Mühendisliği	
	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	
	Endüstri Mühendisliği	
	İnşaat Mühendisliği	
	Makine Mühendisliği	
	Mekatronik Sistemler Mühendisliği	
	Enerji Bilimi ve Teknolojileri (2021, 2022)	

⁶ İkinci öğretimi olan programlar hesaplama dahil edilmemiştir.

Dil eğitimi odaklı olmadan Almanca eğitim veren üç üniversitemiz mevcuttur. Bunlardan sadece biri vakıf üniversitesidir (Yeditepe Üniversitesi). Marmara Üniversitesinde 2019'a kadar İşletme Enformatiği adıyla öğrenci alan bölüm 2020 yılında Yönetim Bilişim Sistemleri adıyla öğrenci almaya devam etmiştir. Bunun yanında Türk-Alman Üniversitesinde Enerji Bilimi ve Teknolojileri adında yeni bir program öğrenci alımına başlamıştır.

Sonuç

Batı dillerinin Osmanlı eğitim sistemine girmesi 18.yy'ın ortalarına dayanmaktadır. Almancanın diğer batı dillerine kıyasla eğitim sisteminde daha geç yer bulması aslında eğitsel nedenlerden çok siyasi ve ikili ülke ilişkilerine bağlı olarak gelişmiştir.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde askeri okullar, dönemin gerektirdiği gelişmelere uzak kalmamak adına ıslah edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde hızlanan yenileştirme çabaları askeri ve teknik alanlarda mesafe kat etmiş ülkelerin teknolojilerini ve eğitim sistemlerini benimseme eğilimi ile devam etmiştir. Bu eğilim de o ülke dilinin eğitim sistemine adapte edilmesi gereğini doğurmuştur.

Benzer bir durum askeri ıslahatlarda da söz konusudur. Sultan II. Mahmut'un askeri alandaki ıslahatları Almanlar üzerinden gerçekleştirmesi sonucunda Almanca Osmanlı toprakları üzerinde nüfuz bakımından gelişmeye başlamıştır. Almanya'dan gelen uzmanlar görevlendirildikleri alanlarda Almanya ve Almancayı ön plana çıkarmışlardır. Ders kitapları yazılmış, mezunlar Almanya'ya gönderilmiş, seçmeli ve zorunlu yabancı diller Almanca ekseninde artmaya devam etmiştir.

20.yy'a gelindiğinde askeri, ekonomik ve eğitim alanında Almanya ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler gelişmiş ve Almanya Osmanlı Devleti'nin içinde siyasal nüfuz kurma konusunda da geri kalmamıştır. Eğitim alanında danışmanlık yapması için çağrılan uzmanlar Almanlardan seçilmiş ve istekleri mümkün olduğunca karşılanmaya çalışılmıştır.

Bu dönemlerde Almanca eğitimi orta dereceli okullara kadar ulaşmış ve Fransızcanın baskın yabancı dil olma özelliği kırılmaya çalışılmıştır. Yüksek dereceli okullarda da aynı yol izlenmiş ve 1917 yılı itibariyle 55 Sultaniden 35'inde Almanca eğitimi uygulanır olmuştur.

Savaş yılları sırasında doğal olarak durağanlaşan eğitim yapılanması Cumhuriyet'in ilk yıllarında tekrar canlandırılmaya çalışılmıştır. Özellikle de Darülfünun'un ıslah ve tensik edilmesi konusunda adım atılıp Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche üniversite reformu için Türkiye'ye getirilmiştir. Eksikler tespit edilip Darülfünun yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuş ve bunu başka yükseköğretim kurumları izlemiştir.

1933 yılında mülteci olarak gelen Alman profesörler üniversitelerde görev almış ve duyulan ihtiyaç neticesinde dil okulları açılmaya devam etmiştir. Dil yeterliliğinin artmasıyla birlikte hem öğrenciler hem mezunlar ihtisaslaşmak amacıyla yurt dışı eğitime rağbet göstermeye başlamıştır. 1940-1942 yılları arasında yurt dışına gönderilen öğrenci ve mezunların %70'ten fazlası Almanya'yı tercih etmiştir.

Üniversiteler bünyesinde görev yapan Alman akademisyenler Almanca bölümlerinin kurulmasına da öncülük etmiştir. İstanbul Üniversitesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Alman Filolojisi kürsüleri kurulmuş ve benzer programlar ülke genelinde artmaya devam etmiştir.

Alman Dili ve Edebiyatı, Alman Dili ve Eğitimi ve Almanca Mütercim Tercümanlık bölümleri 2022 yılı itibariyle üniversitelerimiz bünyesinde öğrenci alan Almanca programları olarak öne çıkmaktadır. Ülkemizde 28 farklı üniversitede 37 Almanca programı lisans düzeyinde öğrenci kabul etmektedir. Bu

programlardan 13 tanesi Alman Dili ve Edebiyatı programı, 16 tanesi Almanca Öğretmenliği programı ve 8 tanesi Almanca Mütercim ve Tercümanlık programıdır.

Bunun yanında dil odaklı olmayan ancak yabancı dilde (Almanca) eğitim veren bölümler de mevcuttur.

Kaynaklar

- Arslan, A. (2010). Darülfünun'dan üniversiteye. M. A. Parlak (Dü.) içinde, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu* (s. 201-250). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Çolak, S. (2022). *Türkiye'de cumhuriyet döneminde yabancı dil eğitim politikalarının değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dölen, E. (2008). II. Meşrutiyet döneminde darülfünun. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 2-46.
- Demircan, Ö. (1988). *Dünden bugüne Türkiye'de yabancı dil*. Evrim.
- Genç, A. (2003). *Türkiye'de geçmişten günümüze Almanca öğretimi*. Seçkin Yayıncılık.
- İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilgi Sistemi*. (2022, Kasım 19). <https://ebs.istanbul.edu.tr/>: <https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1084&yil=2016>
- İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilgi Sistemi*. (2022, Kasım 19). <https://ebs.istanbul.edu.tr/>: [https://ebs.istanbul.edu.tr/home/program?id=16926&birim=almanca_mutercim_ve_tercumanlik_lisans_programi_\(orgun_ogretim\)](https://ebs.istanbul.edu.tr/home/program?id=16926&birim=almanca_mutercim_ve_tercumanlik_lisans_programi_(orgun_ogretim))
- İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilgi Sistemi*. (2022, Kasım 19). <https://ebs.istanbul.edu.tr/>: <https://ebs.istanbul.edu.tr/home/dersprogram/?id=1085&yil=2016> adresinden alındı
- ÖSYM. (2022, Kasım 19). osym.gov.tr: <https://www.osym.gov.tr/TR,22586/2022.html>
- Özkan, S. H. (2017). Osmanlı devleti'nde eğitim dili ve yabancı dil meselesi. *Eğitime Bakış- Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırmaları Dergisi* (39), 53-58.
- Pehlivan, Y. E. (2019). *II. Meşrutiyet dönemi osmanlı yükseköğretimi'nde yabancı dil eğitimi ve Darülfünun El sine şubesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sertpolat, A. (2015). Nazi Almanyası döneminde mülteci profesörlerin Türkiye'ye geliş süreci (1933). *Sosyal Bilimler Dergisi*(2), 26-43.
- Şahin, Y. (2005). *Eichendorffs Novelle "Aus dem Leben eines Taugenichts" und ihre Übersetzung ins Türkische (Doktora Tezi)*. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Tahsin, R. (1991). *Tıp fakültesi tarihçesi (Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye)*. (A. Kazancıgil, Dü.) Özel Yayınlar.
- Tarihçe. (2023, Ekim 24). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi: <http://ekonomi.agri.ankara.edu.tr/tarihce-2/#:~:text=Dr.,b%C3%BCnyesinde%20e%C4%9Fitim%2D%C3%B6%C4%9Fretim%20faaliyetlerini%20s%C3%BCrd%C3%BCrm%C3%BC%C5%9Ft%C3%BCr> adresinden alındı

Widmann, H. (1981). *Atatürk Üniversite Reformu*. (A. Kazancıgil, & S. Bozkurt, Çev.) İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.

Yükseköğretim Kurulu. (2022, Aralık 19). www.yok.gov.tr:
https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/IdariBirimler/egitim_ogretim_daire_bsk/yuksekogretim-bolum-ve-program-isimleri.aspx